layer up to 1.9 m thick with finds characteristic first half of the 1st millennium (Fig. 2) as well as a few isolated fragments of 15th–16th-century pottery was discovered on the SW side of the road (trenches I–IV).

Mindaugas Pilkauskas,
Rokas Vengalis

Tyrimai Kernavėje, Pajautos slėnyje

Archeologiniai tyrimai Kernavėje, Pajautos slėnyje, vyko tiesiant elektros kabelį į gyvenamąjį namą Semeniškių g. 1 (Širvintų r., Kernavės sen.). Tiesiamo kabelio linija buvo 560 m ilgio, ji suprojektuota šalia jau esančio kabelio. Atviru būdu klojamo kabelio ruožas buvo 160 m ilgio, uždaras kryptinis gręžimas vykdytas 400 m ilgio atkarpoje. Iš viso tyrimai atlikti 65 m² dydžio plote iškasant 14 tiriamųjų plotų, taip pat daryti gręžiniai, vykdyti magnetometriniai žvalgymai ir žvalgymai kastoje tranšėjoje.

Tyrinėta vieta užima apie 500 m ilgio ruožą Neries pirmoje viršsalpinėje terasoje (vadinamajame Pajautos slėnyje). Jis tęsėsi nuo sodybos Semeniškių g. 1 (Pajautos slėnio centrinėje dalyje, 130 m į ŠR nuo Neries upės ir 430 m į PV nuo Aukuro kalno piliakalnio) iki elektros pastotės R slėnio dalyje (200 m į ŠR nuo Neries ir 550 m į PV nuo Kriveikiškio piliakalnio). Visoje teritorijoje buvo pieva, kurią prižiūri ir tvarko KKRD. Į ŠR nuo tyrinėto ruožo yra pelkėta vieta – fliuvioglacialinio srauto (Neries) senvagė, vėliau tikriausiai virtusi senvaginiu ežerėliu, tačiau tiksli upės vagos evoliucija ir chronologija šioje vietoje nėra žinomos. Tyrinėtas ruožas kerta visą fliuvioglacialinio srauto senvagę, nuo Š dalies smėlingo paaukštėjimo prie sodybos, kuriame žinomas Kernavės kapinynas (UK 24569), iki P dalies pakilimo – senvagės kranto, kuriame žinoma Semeniškių senovės gyvenvietė II (UK 24574) ir Semeniškių kapinynas (UK 24569). Tyrimų vietos reljefas kinta nuo 59,60 iki 63,80 m pagal Lietuvos aukščių sistemą (LAS–07) (1 pav.).

Magnetometriniai žvalgymai vykdyti kabelio trasos vietoje ir jos artimiausioje aplinkoje (2 pav.), teritoriją suskaidžius 20x20 m

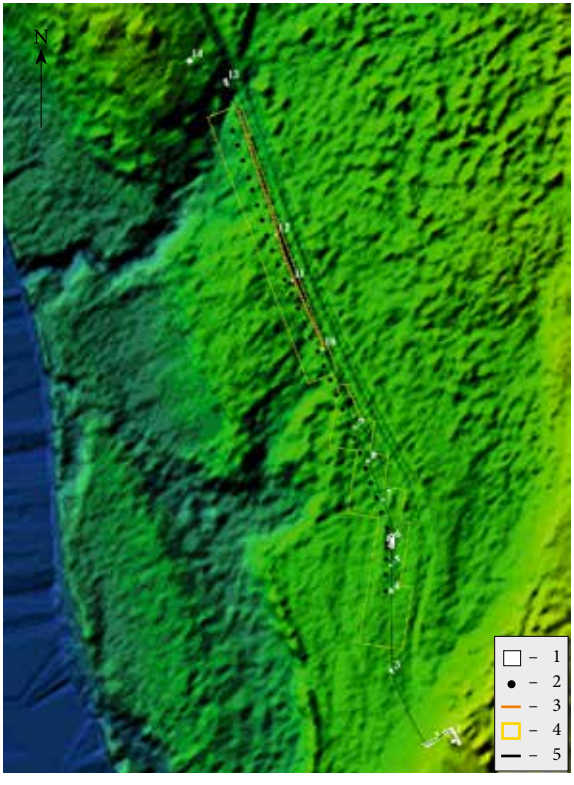

1 pav. Tyrimų planas ant LiDAR reljefo medelio pagrindo: 1 – tyrimų plotai; 2 – gręžiniai; 3 – žvalgymų tranšėja; 4 – magnetometrinių žvalgymų plotai; 5 – elektros kabelio trasa. M. Pilkausko brėž.

Fig. 1. A plan of the investigation on a LiDAR relief model base map: 1 – excavation plots; 2 – boreholes; 3 – monitored utility trench; 4 – magnetometric field survey; 5 – electric cable line

2 pav. Magnetometriniai žvalgymai tirto ruožo Š dalyje. M. Pilkausko nuotr.

Fig. 2. The gradiometer field survey in the N part of the investigated area

dydžio kvadratais. Kai kuriais atvejais visiškai iššvalgyti kvadratą trukdė šalia kelio esantys grioviai arba medžiai, krūmai. Bendras magnetometriniais tyrimais iššvalgytas plotas – 7195 m^2, jis apėmė visą tiesiamo kabelio atkarpą, nepatenkančią į saugomas teritorijas (tik į Kernavės archeologinės vietovės teritoriją) ir padengė šiek tiek Semeniškių senovės gyvenvietės II teritorijos.

Žvalgant magnetometru teritorijoje buvo neaukšta žolė, reljefas lygus, su nežymiais pakilimais ir perkritimais, todėl nebuvo sudėtinga fiksuoti požemines anomalijas. Ties ištekančiais iš pelkės upeliais žvalgyti buvo sudėtingiau dėl susidariusių balų, darbai vyko balandžio mėnesį, todėl dar laikėsi daug paviršinio vandens nuo žiemos sezono.

Atlikus magnetometrinius žvalgymus nustatyta, kad daugiausia galimai archeologinių anomalijų fiksuota žvalgomos atkarpos P dalyje Semeniškių senovės gyvenvietės II teritorijoje ir apie 80 m į ŠV nuo jos.

Gręžiniais tikrinta kabelio atkarpa, kurią iš pradžių planuota kasti atviru tranšėjiniu būdu. Iš viso padaryti 33 gręžiniai fiksuojant stratigrafiją 310 m ilgio atkarpoje. Gręžinių atkarpa buvo apie 3 m į V nuo esamo kabelio linijos, siekiant gręžiant neperkirsti aukštos įtampos kabelio. Gręžiniai dėstyti 10 m tarpais, išskyrus gręžinį 4, kuris darytas siekiant patikrinti magnetometriniais tyrimais fiksuotą anomaliją. Gręžta iki natūralių fliuvioglacialinių sluoksnių, nuo 50 cm iki 2,7 m gylio. Išsiskyrė gręžinys 8, kur 35 cm gylyje rastas žalvarinės plokštelės su kniede fragmentas.

Žvalgomieji ir detalieji tyrimai vyko 65 m^2 plote, iš viso iškasta 14 plotų, kurių dydis buvo nuo 1 m^2 iki 21 m^2. Visi tyrimų plotai tirti sijojant gruntą per 5 mm akučių sietus pagal stratigrafinius sluoksnius. Žvalgomieji tyrimai vykdyti atkarpoje, kuri pagal pirminį planą turėjo būti kasama atviru tranšėjiniu būdu, tačiau fiksavus suartą ir nesuartą archeologinį sluoksnį tirto ruožo P dalyje, šioje atkarpoje atviras tranšėjinis kabelio tiesimas buvo pakeistas kryptiniu gręžimu. Ruožo Š dalyje iki Kernavės kapinyno teritorijos kabelis tiestas kasant tranšėją, šioje vietoje vykdyti žvalgymai.

3 pav. Keramikos šukės: 1 – grublėtoji; 2, 3 – apžiesta; 4 – brūkšniuotoji; 5 – gludinta. M. Pilkausko nuotr.

Fig. 3. Pottery: 1 – with a rough surface; 2, 3 – partly thrown; 4 – with brushed surfaces; 5 – with burnished surfaces

Tyrimų metu surinkta gana gausi ir įvairi radinių kolekcija, iš viso 1871 archeologinis radinys, kurių bendras svoris 4,3 kg. Tai titnago, keramikos, metalo, stiklo radiniai, taip pat rasta degusių kaulų, šlako, molio tinko.

Keramika. Tyrimų metu rasta daug keramikos šukių (3 pav.). Daugiausia buvo lipdytinės (703) keramikos, pasitaikė ir apžiestos (278) bei žiestos (34) keramikos šukių fragmentų. Nemažos dalies šukių pagaminimo technologijos nenustatytos (511) dėl jų mažumo ir apsitrynimo.

Lipdytinė keramika suskirstyta į tipus pagal paviršiaus apdirbimą. Didžiosios dalies lipdytinės keramikos šukių tipas nenustatytas dėl paviršiaus nusitrynimo (406). Tarp nustatyto tipo šukių dominavo brūkšniuotosios keramikos radiniai (137), jų rasta plotuose 1, 3–7, 9, 14. Grublėtajai keramikai priskirtos 106 šukės, rastos plotuose 3, 5, 6, 14; kruopėtajai – 31 šukė, rasta plotuose 6 ir 13. Ankstyvos gludintos lipdytinės keramikos rasti 23 fragmentai, pasiskirstę plotuose 3, 6, 9, 14.

Pagal keramiką galima išskirti kelis laikotarpius skirtingose tirto ruožo atkarpose. Trasos P gale (plotas 1) brūkšniuotoji keramika kartu su degintiniais kauliukais siejama su suardytais I tūkst. pr. Kr. kapais urnose. Mažai briaunuota brūkšniuota keramika datuojama II a., šios keramikos nemažai aptikta tirto ruožo P dalyje. Plote 9, kultūrinio sluoksnio pagilėjime rastas beveik visas brūkšniuotosios keramikos

4 pav. Titnaginiai radiniai. M. Pilkausko nuotr.

Fig. 4. Flint artefacts

puodas. Grublėtoji ir kruopėtoji keramika skiriamos I tūkst. vidurio laikotarpiui. Apžiestos keramikos fragmentai datuojami XIII–XIV a.

Titnaginiai radiniai. Iš viso rasti 85 titnaginiai radiniai (4 pav.), gana tolygiai paplitę visame tirtame ruože. Mažiau jų buvo plotų 10–12 vietose, vis dėlto čia ir kitų radinių buvo nedaug. Tarp titnago radinių absoliuti dauguma buvo nuoskalos (67), pasitaikė ir skelčių (12), netaisyklingų skaldytinių (2) ir skaldos gabalų (4). Kai kurios skeltės skirtinos mezolitui (plotas 14), kiti titnago radiniai labai neišraiškingi ir gali būti datuojami plačiu akmens–geležies amžių laikotarpiu.

Metaliniai radiniai. Tyrimų plotuose rastas 21 metalinis radinys, tik nedidelę jų dalį galima tiksliau apibūdinti. Plote 1 rastos 3 XVII a. monetos, plote 6, objekte 1 – geležinis pentinas su žvaigždute (žvaigždutė neišlikusi) ir žalvarinė saga, datuojami XIII–XIV a., plote 14, armenyje – neaiškios paskirties sidabro gabalėlis (žaliava ar dirbinio dalis?), kultūriniame sluoksnyje – sulenktas į kilpą žalvarinis keturkampio pjūvio lazdelės fragmentas. Taip pat gręžinyje 8 rasta neaiškios paskirties žalvarinė plokštelė su kniede (5 pav.).

Kiti radiniai. Tyrimų plotuose taip pat rasta molio tinko, šlako radinių, stiklinių indų fragmentų (stiklo masė su oro ertmėmis). Dauguma šių radinių aptikta armens sluoksnyje, todėl juos sunku tiksliau susieti su kitais radiniais ir datuoti.

Suartas kultūrinis sluoksnis fiksuotas visoje tirto ruožo P dalyje ir pačiame Š gale. Neperartas kultūrinis sluoksnis ir jo fragmentai fiksuoti plotuose 3, 5, 9, 14, jie yra skirtingų laikotarpių. Plote 3 fiksuotas kultūrinio sluoksnio fragmentas su grublėtąja ir apžiesta keramika. Fragmentas buvo perartas (matomos kelios arimo vagos), todėl archeologinė medžiaga sumaišyta. Plote 5 fiksuotas iki 30 cm storio

5 pav. Metaliniai radiniai: 1 – Frydricho Vilhelmo Prūsijos šilingas, 1654 m.; 2 – Karlo Gustavo X Rygos šilingas, nesimato kaldinimo metų; 3 – Kristinos Vazos Rygos šilingas, nesimato kaldinimo metų; 4 – sidabro žaliava ar dirbinio fragmentas; 5 – keturkampio skerspjūvio žalvarinė lazdelė; 6 – pentinas su žvaigždute (žvaigždutė neišlikusi); 7 – žalvarinė saga; 8 – žalvarinė plokštelė su kniede. M. Pilkausko nuotr.

Fig. 5. Metal finds. 1 – a Friedrich Wilhelm Prussian shilling, 1654; 2 – a Carl Gustav X Riga shilling, year unknown; 3 – a Christina Vasa Riga shilling, year unknown; 4 – silver raw material or an artefact fragment; 5 – bronze wire with a square cross–section; 6 – a rowel spur; 7 – a bronze button; 8 – a bronze plate with a rivet

kultūrinis sluoksnis su brūkšniuotosios, grublėtosios ir apžiestos keramikos radiniais. Kultūrinis sluoksnis turėtų būti skiriamas dviem epizodams – I tūkst. I pusei ir XIII–XIV a. Plote 9 kultūrinis sluoksnis buvo su brūkšniuotosios ir gludintos keramikos radiniais, datuojamas I tūkst. pradžia. Plote 14 rastas iki 10–15 cm storio neperartas kultūrinis sluoksnis su gausiais

brūkšniuotosios ir grublėtosios keramikos radiniais. Pagal radinius šis sluoksnis turėjo formuotis I tūkst., egzistuojant gyvenvietei.

Įgilinti objektai fiksuoti plotuose 6, 7, 9, 13, 14, tačiau tik 6, 9 ir 14 plotų objektuose rasta radinių. Plote 9 kultūrinio sluoksnio pagilėjimas (objektas) išsiskyrė savo turiniu – jame rastas beveik visiškai išlikęs brūkšniuotosios keramikos puodas, gulėjęs ant šono. Magnetogramoje ši vieta išsiskyrė kaip potenciali archeologinė anomalija, ir pažymėtina, kad ji sutapo su puodu, tačiau ne su kultūrinio sluoksnio pagilėjimu.

Archeologiniai tyrimai tiesiamo elektros kabelio vietoje leido nustatyti plačiau paplitusį, nei anksčiau manyta, archeologinį sluoksnį su I tūkst. ir XIII–XIV a. horizontais. Kultūrinis sluoksnis didžiojoje dalyje buvo perartas, tačiau fiksuotas ir nesuartas kultūrinis sluoksnis ar jo fragmentai. Tyrimų metu surinkti radiniai papildo žinias apie Kernavės archeologinę vietovę ir jos raidą, suteikia naujų tyrimų perspektyvų ateičiai.

The excavations in Pajauta valley, Kernavė

In April 2019, an archaeological rescue excavation was conducted in the Pajauta valley (Širvintos District, E Lithuania). 7195 m^2 were surveyed using a gradiometer (Fig. 2), 33 boreholes were drilled, 65 m^2 were excavated, and the digging of a 160 m long electric cable trench was monitored (Fig. 1). A ploughed and undisturbed cultural layer with a few archaeological pits was discovered. The layer's chronology, based on the finds, is not uniform (Fig. 3–5). The 1st millennium BC is represented by a few artefacts from disturbed cremations, but the 1st millennium AD and the 13th–14th centuries are the main occupation period. Finally, 3 coins belong to 17th century.

Elena Pranckėnaitė, Ieva Masiulienė

Žardės piliakalnio papėdės gyvenvietė

BRIAI 2019 m. vykdė žvalgomuosius tyrimus Žardės piliakalnio papėdės gyvenvietės (UK 23762) saugomoje teritorijoje ir vizualinės apsaugos pozonyje. Klaipėdos miesto P dalyje ir Klaipėdos rajono Š dalyje esantis archeologinis kompleksas užima didžiulę teritoriją greta Smeltalės ir Kretainio upių. Kompleksą sudaro 3 piliakalniai – Žardės (Kuncų) piliakalnis su papėdės gyvenviete (UK 23762), Laistų (Liliškių) piliakalnis su gyvenviete (UK 23767) bei sunaikintas Gibišių piliakalnis; 7 neįtvirtintos gyvenvietės – Bandužių (Žardės) gyvenvietė (UK 31842), Bandužių gyvenvietės I–II (UK 31757, 31843), Žardės gyvenvietės I–III (UK 17132, 17133, 17134); Laistų gyvenvietė (UK 37494); 2 kapinynai – Bandužių (UK 12067) ir Laistų (Liliškių) (UK 5175).

Archeologinio komplekso teritorijoje apgyvendinimo ir kitokių veiklų liekanų aptinkama iš I tūkst. pr. Kr. ir I tūkst. po Kr. Tuo metu kūrėsi gyvenvietės greta piliakalnių prie Smeltalės upės ir ūkinės gamybinės zonos prie Kretainio upės. Kompleksas dėl karinių konfliktų su Ordinu pradėjo nykti XIII–XIV a. Vėliau, nuo XVI a. teritorijoje vėl pradėjo kurtis sodybos, dvarai, kaimai, kurie užfiksuoti rašytiniuose šaltiniuose (Elertas D., *Klaipėdos dvarai*, Klaipėda, 2005, p. 129–135, 136–139) ir kartografinėje medžiagoje.

Žardės piliakalnis istoriniuose šaltiniuose minimas 1253 ir 1291 m. Juose užfiksuota stovėjusi pilis ir paminėta kelio atkarpa nuo Žardės Poys pilies link (Genys J., Žardė – Pilsoto žemės prekybos ir amatų centras, *Lietuvininkų kraštas*, V., 1995, p. 108–127). Žardės piliakalnis pažymėtas XIX–XX a. pr. kartografiniuose